

Изворъ за най-точни сведения за историята на българската търговия презъ 17 в. представлява съхраняваната въ архивата търговска книга на дубровчанина Бенедето Рести. Въ продължение на 15 години, 1590—1606 г., сж записвани съ най-голѣма точностъ търговскитѣ здѣлки на този софийски търговецъ, търгуващъ не само въ всички мѣста на българскитѣ земи, но и далечъ вѣнъ отъ тѣхъ — Букурещъ, Браила, Цариградъ, Родосто, Драма, Дубровникъ, Анкона, а чрезъ Венеция — съ Остенде и други земи. Иречекъ, намирайки тази ценна книга за мжчно четлива, твърде малко я използвалъ. Следъ усвояването начина въ съкращенията, съ които си е служилъ търговецътъ въ своитѣ писма, азъ успѣхъ да употрѣбя голѣма частъ отъ материала на тази книга за написването на настоящия трудъ. Съ помощта на тая книга въ най-голѣми подробности се добива представа за вноса и износа на България презъ онази епоха, а същевременно се дава възможностъ за демографски изучавания на всички български земи. Въ нея сж запазени наименованията на много градове, селища и области, сжществували въ срѣдновековна България и изчезнали по-късно.

Това, което успѣхъ да извлекъ отъ дубровнишката архива, колкото то и да е ново и богато като материалъ за поставената отъ менъ задача, е още далечъ недостатъчно за разрешаване цѣлата проблема на стопанското развитие на България презъ оная епоха, — нѣщо което би могло да се постигне съ едно допълнително проучване, понеже въ Дубровникъ има още много документи, до които ни единъ български изследователъ не се е още докосвалъ.

Другъ източникъ за документиране историята на българскитѣ земи презъ турското робство представлява голѣмата архива на католишката пропаганда въ Римъ. Публикуваното отъ банатския българинъ Ферменджинъ въ неговата *Acta Bulgariae* надали съставлява една четвъртъ отъ запазеното въ тая архива. Тукъ има, може би, надъ 1000 непубликувани писма, изпращани отъ българскитѣ католици отъ Чипровци, Никополъ, Търново и другаде презъ 17 в. до пропагандата. Характерното въ тѣхъ е, че тѣ засѣгатъ предимно религиозния животъ на българското население по онова време. И въ единия, и въ другия архиви сж запазени писма отъ дубровчани, обаче, докато въ Римъ сж изпращани писмата, въ които изпква религиозния животъ и религиознитѣ нужди на католицитѣ, въ Дубровникъ сж изпращани най-вече търговски писма.

Въ Дубровникъ разбрахъ отъ нѣкои документи, че между Анкона и България се е водѣла презъ 16 и 17 вѣкове оживена търговия. Поради това на пѣтъ за Венеция трѣбваше да се отбия въ Анкона, за да видя, дали не ще намѣря въ тамошнитѣ архиви нѣщо повече. Макаръ тукъ, въ отличие отъ Дубровникъ, да има запазени писма отъ Турция, предимно отъ 16 в., азъ можахъ да открия само 3—4 документа, засегащи търговията съ България. Архивата, изобщо, е много бедна. Възможно е нѣщо повече да се намѣри въ хилядитѣ томове съ нотариални актове, съхранени въ специалната нотариална архива на града.

Въ Генуа сж запазени всичкитѣ актове на градскитѣ нотариуси. Не е запазена търговската и дипломатическата кореспонденции съ